

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eläintautilain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eläintautilain muuttamisesta (HE 286/2022 vp): Asia on saapunut maa- ja metsätalousvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Johanna Wallius, maa- ja metsätalousministeriö
- neuvotteleva virkamies Kajsa Hakulin, maa- ja metsätalousministeriö
- ylitarkastaja Hanna Lounela, Ruokavirasto
- tuotantoeläinerikoiseläinlääkäri Leena Suojala, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- hallituksen puheenjohtaja Johan Åberg, Suomen Kalankasvattajaliitto ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- oikeusministeriö
- valtiovarainministeriö
- Helsingin yliopisto, eläinlääketieteellinen tiedekunta
- Kalatalouden Keskusliitto

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei huomautettavaa:

- Luonnonvarakeskus

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi eläintautilakia.

Eläintaukeista aiheutuvien kustannusten ja menetysten korvaamista koskeviin säännöksiin ehdotetaan tehtäväksi muutokset, jotka ovat tarpeen vuoden 2023 alusta voimaan tulevan EU:n valtiontukisääntöjen uudistuksen vuoksi. Muutoksista huolimatta korvausjärjestelmä säilyisi pääosin nykyisellään. Lisäksi korvaussäännöksiin tehtäisiin eräitä sääntelyä selkeyttäviä täsmennyksiä ja rajoituksia.

Valiokunnan mietintö MmVM 28/2022 vp

Alueellisina taudintorjuntatoimenpiteinä perustettaviin rajoitusvyöhykkeisiin liittyvät viranomaisten toimivaltasäännökset ehdotetaan muotoiltaviksi uudella tavalla. Muutoksilla ei ole tarkoitus muuttaa nykytilaa, vaan poistaa toimivaltasäännöksiin liittyvät tulkintavaikkeudet, joita eräiden uusien komission säännösten terminologia on aiheuttanut.

Lisäksi ehdotetaan, että eläintautien varalta otettuja näytteitä tutkivien laboratorioiden nimeämistä ja ilmoitusvelvollisuutta koskevien, toiminnan pätevyyden kontrolloimiseksi säädettyjen vaatimusten ulkopuolelle rajataan ne laboratoriot, joissa näytteitä tutkitaan ainoastaan tieteellisen tutkimuksen suorittamiseksi.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.4.2023. Siirtymäaika sopeuttaa olemassa olevat ryhmäpoikkeuksiin perustuvat korvausjärjestelmät uusiin valtioneukisääntöihin päättyy 30.6.2023.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Hallituksen esityksessä mainituista syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä jäljempänä esitettävien muutoksien.

Hallituksen esityksen pääasiallisena tavoitteena on saattaa eläintautilain 14 luvun säännökset, jotka koskevat eläintautien vuoksi valtion varoista maksettavia kustannuksia ja korvauksia, yhteensopiviksi uudistuneiden EU:n valtioneukisääntöjen kanssa. Ehdotettu sääntely mahdollistaa valtion varojen käyttämisen eläintautikustannusten korvaamiseen pääosin nykyiseen tapaan sekä hätätoimenpiteitä koskevan Euroopan unionin rahoituksen saamisen sitä koskevien säännösten mukaisesti. Maatalousalaa sekä kalastus- ja vesiviljelyalaa koskevat ryhmäpoikkeusasetukset tulivat voimaan 1.1.2023, ja niitä tulee soveltaa olemassa oleviin tukijärjestelmiin viimeistään 1.7.2023. Asetukset annettiin 14.12.2022 ja julkaistiin 21.12.2022 eli vasta hallituksen esityksen antamisen jälkeen. Lopullisissa ryhmäpoikkeusasetuksissa muutama kohta on muuttunut hallituksen esitystä valmisteltaessa käytettävissä olleisiin luonnoksiin verrattuna. Valiokunta ehdottaa eläintautilakiin tehtäviksi jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa kuvatut muutokset EU-säännösten lopullisen muotoilun huomioon ottamiseksi.

Eläintautilaissa tarkoitettu korvausjärjestelmä perustuu valtion vastuuseen korvauksista. Ruokaviraston maksamat korvaukset eläintautien hävittämisen aiheuttamista menetyksistä maksetaan valtion talousarvion momentilta 30.20.20 (Eläinlääkintähuolto ja kasvintuhoojien torjunta). Viime vuosina korvauskustannukset ovat olleet nousussa. Korvaukset ovat viimeisten viiden vuoden aikana pääasiassa kohdentuneet vesiviljelyssä esiintyviin tauteihin. Hallituksen esityksen mukaan vesiviljely-yrityksille on viime vuosina maksettu korvauksia kalojen tarttuvan verta muodostavan kudoksen kuolion (IHN-tauti) vuoksi, jota on vuosina 2017—2022 todettu kolmessa kalanviljelylaitoksessa ja kolmessa onkilammikossa Pohjois-, Itä- ja Sisä-Suomessa sekä kuudessa kirjolohilaitoksessa Ahvenanmaalla, jonne se on luultavasti levinnyt Tanskasta tuoduista poikaskaloista. Valiokunta toteaa, että valtion varoista suoritettavat korvaukset ovat tärkeä keino vesieläintautien vastustamisessa ja eläintautivahinkoja kärsineen elinkeinonharjoittajan tukemisessa. Vesiviljelyssä tautiriski ei ole mahdollista vaikuttaa yrityksen omin varotoimenpitein samassa määrin kuin muussa kotieläintuotannossa, sillä eläintauti voi levitä luonnossa varotoimista

Valiokunnan mietintö MmVM 28/2022 vp

huolimatta esimerkiksi velvoiteistutusten tai kalojen ylisiirtojen kautta. Vesiviljelyssä on lähinnä mahdollista vaikuttaa tautien esiintymiseen käyttäen varovaisuutta eläinten hankinnassa. Valiokunta pitää myönteisenä, että vesieläintautien aiheuttamia kustannuksia ja lopetetuista eläimistä aiheutuvia menetyksiä voidaan korvata valtion varoista uuden vesiviljelyalan ryhmäpoikkeusasetuksen perusteella ilman aiemmin tarvittua tukijärjestelmän notifiointia.

Valiokunta toteaa, että esityksen mukaan korvauksista aiheutuvia valtion kustannuksia hillitsevät ehdotukset, joiden perusteella tuotannon keskeytyksistä aiheutuvan taloudellisen vahingon korvauksia voidaan maksaa vain maatalousyrittäjille ja joilla täsmennetään lopetetuista eläimistä maksettavan korvauksen perusteena olevan eläimen käyvän arvon määrittelyä. Valiokunta pitää tärkeänä, että vakavassa eläintautitilanteessa korvaukset tuotannonmenetyksistä korvataan yritysmuodosta tai lakisääteisestä vakuutusvelvoitteesta riippumatta kotieläintaloutta harjoittaville yrittäjille. Vakavien eläintautien torjunnassa on myös erittäin tärkeää, että eri viranomaisten toimivalta on selkeästi määritetty säädöstasolla, jotta taudin torjuntatoimiin voidaan ryhtyä viivytyksettä. Valiokunta katsoo, että eläintautilakiin ehdotetut muutokset ja täsmennykset selkiyttävät Ruokaviraston velvollisuuksia ja toimintamahdollisuuksia rajoitusvyöhykkeiden perustamisessa, laboratorioden nimeämisessä ja rekisteröinnissä sekä korvaushakemusten käsittelyssä.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Laki eläintautilain muuttamisesta

86 §. Kustannusten ja korvausten maksamista koskevat rajoitukset. Pykälän 1, 2 ja 4 momenteissa esitetään viitattavaksi EU:n uusiin valtioneuvoston päätöksiin. Maatalousalaa sekä kalastus- ja vesiviljelyalaa koskevat ryhmäpoikkeusasetukset annettiin 14.12.2022 ja julkaistiin 21.12.2022 eli vasta hallituksen esityksen antamisen jälkeen. Pykälän 1 ja 4 momentissa viitataan komission asetukseen tiettyjen maa- ja metsätalouden ja maaseutualojen tukimuotojen toteutamisesta sisämarkkinoille soveltuviksi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti eli niin sanottuun maatalouden ryhmäpoikkeusasetukseen. Pykälän 2 momentissa viitataan puolestaan komission asetukseen kalastus- ja vesiviljelytuotteiden tuottamisen, jalostamisen ja kaupan pitämisen alalla toimiville yrityksille myönnettävien tukien tiettyjen muotojen toteutamisesta sisämarkkinoille soveltuviksi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti eli kalastus- ja vesiviljelyalaa koskevaan ryhmäpoikkeusasetukseen. Valiokunta ehdottaa viittausten täsmentämistä siten, että asetusten lopulliset numerot käyvät momenteista ilmi.

Pykälän 5 momentissa esitetään rajattaviksi ne taudit, joiden vuoksi kustannusten ja menetysten korvauksia voidaan maksaa. Hallituksen esityksessä esitetty rajausta perustuu edellä mainittuun maatalouden ryhmäpoikkeusasetukseen. Julkaistun maatalouden ryhmäpoikkeusasetuksen 26 artiklan 4 kohta eroaa kuitenkin olennaisesti hallituksen esityksen esittelyhetkellä käytettävissä olleen viimeisimmän luonnosversion vastaavasta kohdasta. Julkaistun maatalouden ryhmäpoikkeusasetukseen ei sisälly mahdollisuutta muiden kuin EU-lainsäädännön mukaisten luetteloitujen tautien, TSE-tautien ja zoonoosien sekä Maailman eläintautijärjestön eläintautiluettelon tautien korvaamiseen, ja mahdollisuudesta uusien tautien korvaamiseen säädetään asetuksessa ilman lisäehtoja. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että maininta ”muista taudeista” sekä lisäeh-

Valiokunnan mietintö MmVM 28/2022 vp

toja koskevat 1 ja 2 kohta poistetaan momentista. Julkaistu vesiviljelyalan ryhmäpoikkeusasetus puolestaan sisältää luonnosversioon verrattuna mahdollisuuden maksaa korvauksia eläinterveys-säännösten 226 artiklassa tarkoitetuista vesieläintaudeista eli sellaisista taudeista, joiden vastustamiseen on artikkelissa säädetty perusteet ja joita koskevien kansallisten toimenpiteiden toteuttamiseen jäsenvaltio on saanut oikeuden tekemänsä ilmoituksen ja komission hyväksynnän perusteella. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että 5 momentissa mainitaan myös kansallisilla toimenpiteillä vastustettavat vesieläimissä esiintyvät taudit.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Maa- ja metsätalousvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 286/2022 vp sisältyvän lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

eläintautilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eläintautilain (76/2021) 26 §:n 1 ja 2 momentti, 63 §:n 5 momentti, 83 §:n 1 momentti sekä 85 ja 86 § seuraavasti:

26 §

Vyöhykkeet a-luokan taudin vastustamiseksi

Ruokavirasto päättää seuraavien vyöhykkeiden perustamista, lakkauttamista sekä niillä noudatettavien välttämättömien kieltojen, ehtojen, rajoitusten ja toimenpiteiden määrittämisestä:

1) eläinterveyssäännösten 4 artiklan 41 kohdassa tarkoitettu rajoitusvyöhyke sekä väliaikainen rajoitusvyöhyke;

2) eläinterveyssäännösten III osan II osaston 1 luvun 5 jakson mukaisena toimenpiteenä toteutettava, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/429 täydentämisestä tiettyjen luetteloitujen tautien ehkäisemistä ja torjuntaa koskevien sääntöjen osalta annetun komission delegoidun asetuksen (EU) 2020/687 63 ja 103 artiklassa tarkoitettu tartuntavyöhyke.

Poiketen siitä, mitä 1 momentin 1 kohdassa säädetään, maa- ja metsätalousministeriö päättää 1 momentin 2 kohdassa mainitun asetuksen 21 artiklan 1 kohdan c alakohdassa ja 85 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitetun muun rajoitusvyöhykkeen perustamisesta ja lakkauttamisesta sekä vyöhykkeellä noudatettavien välttämättömien kieltojen, ehtojen, rajoitusten ja toimenpiteiden

Valiokunnan mietintö MmVM 28/2022 vp

den määrittämisestä siinä tapauksessa, että muussa Euroopan unionin säädöksessä ei ole kyseistä vyöhykettä koskevia tarkempia säännöksiä.

63 §

Muiden kuin viranomaisnäytteiden tutkiminen eläintautien varalta

Mitä 1 ja 4 momentissa säädetään, ei koske elintarvike- tai rehulainsäädännössä tarkoitettuja näytteitä eikä näytteitä, joita tutkitaan tieteellisen tutkimuksen tekemiseksi.

83 §

Korvaukset viranomaisen määräyksestä lopetetusta eläimestä

Omistajalla on oikeus saada valtion varoista korvaus eläimestä, jonka eläinterveysviranomaisen on eläintaudin tutkimiseksi tai a–c-luokan tautia, uutta tautia tai muuta torjuttavaa eläintautia koskevana taudintorjuntatoimenpiteenä määrännyt lopetettavaksi tai teurastettavaksi taikka joka on tässä tarkoituksessa määrätyn käsittelyn tai muun toimenpiteen seurauksena kuollut. Taudintorjuntatoimenpiteellä ei tarkoiteta 15 luvussa säädettyinä pakkokeinoina määrättäviä toimenpiteitä. Korvauksena suoritetaan eläimen käypä arvo, joka määritellään sen arvon perusteella, joka eläimellä oli juuri ennen, kun heräsi tai vahvistettiin epäily eläintaudin esiintymisestä. Jos korvattavaa eläintä voidaan käyttää kokonaan tai osaksi hyödyksi, vähennetään korvattavasta määrästä eläimen jäännöskäyttöarvo.

85 §

Korvaus tuotannon menetyksestä

Jos a–c-luokan tautia, uutta tautia tai muuta torjuttavaa eläintautia koskevana eläintaudin leviämisen estämistä koskevana toimenpiteenä tai taudintorjuntatoimenpiteenä määrätty kielto, ehto, rajoitus tai velvoite estää tai vaikeuttaa eläintuotantoa, voidaan toimijalle aiheutunut, maatalousyrittäjän eläkelaisissa (1280/2006) tarkoitetun maatalousyrittäjän tai yrittäjän eläkelaisissa (1272/2006) tarkoitetun yrittäjän toimeentuloa merkittävästi vaikeuttava taloudellinen vahinko korvata valtion varoista.

Korvauksena voidaan suorittaa enintään kolme neljäsosaa vahingon suuruudesta. Maksettavan korvauksen määrää arvioitaessa voidaan ottaa huomioon korvattavien tapausten ja vahinkojen kokonaismäärä.

Kustannusten ja korvausten maksamista koskevat rajoitukset

Tässä luvussa säädettyihin kustannuksiin ja korvauksiin sovelletaan maatalousalalla toimivien yritysten osalta tiettyjen maa- ja metsätalouden ja maaseutualueiden tiettyjen tukimuotojen toteamisesta sisämarkkinoille soveltuviksi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti ja komission asetuksen (EU) N:o 702/2014 kumoamisesta annetun komission asetuksen (EU) 2022/2072 I lukua ja 26 artiklaa.

Vesiviljelyalalla toimivien yritysten osalta tässä luvussa säädettyihin kustannuksiin ja korvauksiin sovelletaan kalastus- ja vesiviljelytuotteiden tuottamisen, jalostamisen ja kaupan pitämisen alalla toimiville yrityksille myönnettävien tukien tiettyjen muotojen toteamisesta sisämarkkinoille soveltuviksi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti sekä komission asetuksen (EU) N:o 1388/2014 kumoamisesta annetun komission asetuksen (EU) 2022/2473 I lukua ja 42 artiklaa.

Tässä luvussa tarkoitettuja kustannuksia ja menetyksiä ei korvata, jos ne ovat syntyneet eläinten teurastamisessa tai perkaamisessa, eläinperäisten tuotteiden jatkojalostuksessa tai muiden tuotteiden tai rehujen valmistuksessa taikka eläinperäisten tuotteiden tai muiden tuotteiden kaupan pitämisessä tai jos ne ovat aiheutuneet:

1) 1 momentissa mainitun asetuksen 2 artiklan 34 kohdassa tarkoitettulle suurelle yritykselle; tai

2) yritykselle, joka ei ole noudattanut eräiden valtion tukea koskevien Euroopan unionin säännösten soveltamisesta annetun lain (300/2001) 1 §:ssä tarkoitettua tuen takaisinperintäpäätöstä.

Korvausta 83—85 §:ssä tarkoitetuista menetyksistä ei makseta maatalousalalla toimiville 1 momentissa mainitun asetuksen 2 artiklan 59 kohdassa tarkoitettulle vaikeuksissa olevalle yritykselle, ellei vaikeuksiin joutuminen johdu taudinpurkauksesta.

Jos Tässä luvussa tarkoitettut kustannukset ja menetykset korvataan tämän luvun säännösten mukaisesti vain, jos ne ovat aiheutuneet eläintaudista, joka ei ole luetteloitu tauti, uusi tauti tai eläinterveyssäännösten 226 artiklan mukaisesti kansallisilla toimenpiteillä vastustettava vesieläimissä esiintyvä tauti taikka joka on tai jota ei ole mainittu Maailman eläintautijärjestön vahvistamassa eläintautien luettelossa, TSE-asetuksessa, zoonoosiasetuksessa tai zoonoosidirektiivissä. ne korvataan tämän luvun säännösten mukaisesti:

1) maatalousalalla toimivalle yritykselle vain, jos aiheutunut vahinko on vakava ja ylittää 30 prosenttia toimijan vuosituotannosta tai tulosta laskettuna edeltäneiden kolmen vuoden keskiarvona taikka edeltäneisiin viiteen vuoteen sisältyvien kolmen vuoden keskiarvona siten, että suurin ja pienin vuosituotanto tai tulo jätetään huomioimatta, ja jos kyseisen taudin riskeihin ei ole tarjolla vakuutusturvaa, joka korvaa vähintään 50 prosenttia toimijan vuosituotannosta tai tuotantoon liittyvistä tuloista;

2) vesiviljelyalalla toimivalle yritykselle vain, jos kyse on uudesta taudista.

Korvauksen määrästä vähennetään samoista kustannuksista tai menetyksistä vakuutus sopimuksen tai muun lain perusteella maksettavat korvaukset.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa todetusta tautitapauksesta aiheutuneiden kustannusten ja menetysten korvaamiseen sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Valiokunnan mietintö MmVM 28/2022 vp

Helsingissä 2.2.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Anne Kalmari kesk
varapuheenjohtaja Ritva Elomaa ps
jäsen Seppo Eskelinen sd
jäsen Satu Hassi vihr
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Jari Myllykoski vas
jäsen Anders Norrback r (osittain)
jäsen Raimo Piirainen sd
jäsen Jenni Pitko vihr
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Arto Satonen kok
jäsen Jenna Simula ps
jäsen Peter Östman kd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuire Taina